

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Beröring/Taktil stimulering

En studie om dess effekter på barnen i förskolan ur pedagogernas perspektiv.

Författare
Johanna Nilsson
Karin Rosenqvist

Handledare
Carita Sjöberg - Larsson

Beröring/Taktil stimulering

En studie om dess effekter på barnen i förskolan ur pedagogernas perspektiv.

Abstract

Syftet med vårt arbete är att skaffa oss kunskap om beröring/taktil stimulering och dess användning ute i förskolan. Vi vill ta reda på hur pedagogerna upplever att barnen påverkas av beröring/taktil stimulering. Beröring/taktil stimulering är livsviktigt för människan och bidrar till en trygg miljö, harmoni och ökad inläring. I litteraturgenomgången betonas det att beröring/taktil stimulering är viktigt för barns utveckling. Beröring/taktil stimulering måste ske helt på barnens villkor och inte påtvingas. Den empiriska delen bygger på intervjuer med förskollärare som aktivt arbetar med beröring/taktil stimulering i verksamheten. Genom vår undersökning kom vi fram till att beröring/taktil stimulering skapar lugna och harmoniska barn.

Ämnesord: Beröring, förskollärare, påverkan, taktil stimulering, upplevelser

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte	6
1.3 Definitioner	6
1.4 Disposition	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG	8
2.1 Beröring	8
2.1.1 Beröringssinnet – det taktila sinnet	8
2.1.2 Taktil stimulering	8
2.1.3 Brist på beröring	10
2.1.4 Effekter av beröring	11
2.1.5 Samspelets betydelse för barns utveckling	12
2.1.6 Utländsk forskning	13
2.1.7. Svensk forskning	13
2.3 Pedagogen	14
2.3.1 Pedagogens roll	14
2.3.2 Vad säger Lpfö 98?	15
3. EMPIRISK DEL	17
3.1 Problemprecisering	17
3.2 Teoretiska utgångspunkter	17
3.3 Metodbeskrivning	17
3.3.1 Urval	17
3.3.2 Pilotstudie	18
3.3.3 Genomförande	18
3.3.4 Databearbetningsmetod	18
3.3.5 Metodkritik	19
4. RESULTATBESKRIVNING	20
4.1 Bakgrund	20
4.2 Pedagogens uppfattning om vad beröring är för dem	20
4.3 Arbetssätt med beröring på förskolan	20
4.4 Effekter av beröring	21

4.5 Pedagogernas upplevelser av effekterna	22
4.6 Tolkning av intervjuerna	23
4.6.1 En trygg miljö	23
4.6.2 Beröring på olika nivåer	23
4.6.3 Beröring skall ske frivilligt	24
4.6.4 Effekter av beröring	24
4.7 Slutsats av intervjuerna	24
5. DISKUSSION	25
5.1 Fortsatt forskning	27
6. SAMMANFATTNING	28
REFERENSLISTA	29
BILAGA	

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Vi har valt att fördjupa oss inom området taktil stimulering med tyngdpunkt på hur barnen påverkas av beröring. Om man ökar medvetenheten av beröringens betydelse kan lärare som arbetar i förskolan bli mer uppmärksammade på hur de kan använda beröring i ett utvecklande syfte. När vi började vår utbildning var beröring en naturlig del för oss vid kontakten med barn. Vi funderade inte närmare på hur och varför vi berörde barnen eftersom detta skedde med automatik. När vi nu reflekterar över hur barn reagerar på beröring inser vi vikten i att beröra barn och att beröring inte är självklart för alla barn. Under vår egna respektive verksamhetsförlagda utbildningar i förskolans verksamhet har vi sett både närvaro och frånvaro av beröring. I läroplanen står det att skolan skall bidra till elevernas harmoniska utveckling.

1.2 Syfte

Syftet med detta fördjupningsarbete är att belysa och beskriva beröring/taktil stimulering (lätt massage) och se dess effekter på barnen inom förskolan ur pedagogernas perspektiv.

1.3 Definitioner

I vår uppsats talar vi mycket om beröring. Ordet beröring betyder lätt kontakt mellan två olika människor. Vi tar även upp taktil stimulering. Taktil betyder att det är något som har att göra med känselsinnet som avser beröring. Stimulering betyder att man skall öka verksamheten hos något.

1.4 Disposition

I kapitel ett redogörs uppsatsen syfte och ämnesområde samt viktiga begreppsdefinitioner som kan vara bra för läsaren att känna till. Kapitel två innehåller en litteraturgenomgång som tar upp aktuell intressant litteratur som handlar om beröring. Här tas även upp barnets och pedagogens roll samt vad det står i styrdokumentet. Därefter följer kapitel tre. I den här delen

av uppsatsen presenteras metoden vi använt oss av för att genomföra vår undersökning och resultaten som framkommit. Resultaten kommenteras, tolkas och en slutsats presenteras i kapitel fyra. I kapitel fem kopplas diskussionen ihop med litteraturgenomgången samt vad intervjupersonerna har sagt. Kapitel sex sammanfattar hela uppsatsen med fokus på innehåll, problem, metod, resultat och slutsatser.

2. 2. LITTERATURGENOMGÅNG

2.1 Beröring

2.1.1 Beröringssinnet – det taktila sinnet

Viktigt för barnet är beröringsstimulering det vill säga barnet upplever det som skönt att bli smekt över rygg och hjässa. Huden täcker vår kropp och på den sitter känselceller, dessa är ojämnt utspridda över kroppens olika delar. Känselcellerna sitter tätt i ansiktet och i fingertopparna, men på ryggen sitter de däremot ganska glest. Beröringsupplevelser uppfattas därför svårare ifrån ryggen och lättare ifrån ansikte och händer (Ellneby, 2003). För att kunna motta förnimmelser av beröring, tryck, ytstruktur, hetta, kyla och hudbehåringens rörelser är huden utrustad med en mängd olika slags receptorer. Beröringsreceptorerna som sitter strax nedanför nacken har till uppgift att skicka impulser till ryggmärgen. Impulserna vandrar sedan vidare upp till hjärnstammen (Jelveus, 1998).

Information av omvärlden får vi genom våra fem olika sinnen, dessa är smak, lukt, syn, hörsel och känsel. En läkare vid namn Frederich Leboyer från Frankrike hävdar att det viktigaste är att bli vidrörd (Ellneby, 2003). Beröring är kommunikation utan ord, något som barnen förstår redan som mycket små (Ellneby, 1994). Massagen stimulerar barnets alla sinnen och det gör att barnet känner sig älskat och tryggt, det gör också att barnet blir lugnt och avslappnat (Lidbeck & Rydin 1991). Relationen som finns mellan barnet och föräldern fördjupas och alla spänningar som finns i kroppen släpps (Ellneby, 2003).

Sanner (2002) skriver att vi har i alla tider vetat att beröring innebär något positivt. Hon menar att även om man inte har känt till hur systemet för nerver och hormoner fungerat och påverkat oss, så har vi genom olika tekniker och bearbetning av huden mått bättre i både kropp och själ, till exempel genom massage.

2.1.2 Taktil stimulering

Taktil stimulering är väldigt viktigt för människans utveckling. En människa kan leva sitt liv som blind, döv och utan lukt och smak, men kan inte överleva utan de känsel-funktioner som

finns i huden (Ellneby, 1994). Eva Sanner (2002) tar upp i sin bok om att man kan förlora ögon, öron, näsa, tunga och ändå överleva, för det är tack vare huden som vi överlever.

En amerikansk antropolog vid namn Ashley Montagu vill betona födelsens inverkan på barnets utveckling, både psykiskt och fysiskt. Montagu menar att de kraftiga sammandragningar som livmodern har vid förlossning har mer än till uppgift att hjälpa barnet ut. Sinnescellerna stimulerar huden när sammandragningarna sker vid förlossningstillfället (Ellneby, 1994). "Den kraftiga taktila stimuleringen påverkar både nervsystemet och stimulerar den tidiga utvecklingen hos barnet" (Ellneby, 1994 s.24). Barn som kommer till världen mycket tidigt eller får vara med om en snabb förlossning eller förlöses med kejsarsnitt missar den första kraftiga taktila stimuleringen. Dessa barn behöver inte tvunget få problem, men det har visat sig att de barn som har motoriska bekymmer har sin grund från tiden runt födseln. Genom att vara aktiv och rörlig tar många av dessa barn igen vad de eventuellt missat i utvecklingen. För förmågan abstrakt tänkande är det viktigt med tidiga taktila upplevelser (Ellneby, 1994).

Ekegren & Hjerpe (1995) menar att även om vi inte tänker så mycket på beröringens betydelse för våra liv, så är beröringssinnet det mest omfattande sensoriska systemet och spelar en stor roll för det mänskliga beteendet, både fysiskt och psykiskt, detsamma tar Ellneby (2003) upp. Att beröring kanske till och med är viktigare än mat, visade en amerikansk forskare vid namn Harry Harlow, när han gjorde ett experiment på apor i slutet på 1950-talet. Han skilde nyfödda apungar från deras mammor och lät dem välja mellan två konstgjorda apammor. En av de konstgjorda mammorna var gjord av ståltråd, var hård och kantig som gav mat till aporna på bestämda tider. Den andra mamman var gjord av mjuk teddy men hade ingen mat att ge. Alla aporna valde att gå till mamman som var av teddy, trots att hon inte hade någon mat att ge (Lidbeck & Rydin1991).

För att liv och utveckling ska ske är det viktigt med ett tidigt samspel mellan barnet och den vuxne. Bäst sker taktil kommunikation där önskan om kontakt är lika stor hos både barnet och den vuxne, redan vid födseln kan barnet ta emot taktila signaler ifrån sin omgivning. En reaktion på dessa signaler kan ske med hjälp av primitiva reflexer. Exempel på primitiva reflexer är gripreflexen och babinskireflexen. Gripreflexen innebär att vid beröring av barnets handflata med till exempel ett finger, griper handen automatiskt om fingret. Babinskireflexen utlöses om man stryker barnet under foten från tårna mot hälen, då böjs stortån uppåt och de

andra tårna spretar. Från start är dessa primitiva reaktioner, men efterhand som det centrala nervsystemet utvecklas kommer barnet att lära sig förstå och tolka signalerna. Genom de erfarenheter som barnet samlar på sig uppstår fler begrepp och till slut också förståelse (Ellneby, 1994).

2.1.3 Brist på beröring

Taktilt försvar innebär att man reagerar negativt och känslösamt på beröring (Ekengren & Hjerpe, 1995). Vissa barn är känsliga för beröring och behöver tid att vänja sig. Man måste vara väldigt försiktig och uppmärksam på barnets reaktion. Drar barnet sig undan eller blir argt, måste man sluta genast och göra något annat tillsammans med barnet (Sanner, 2002). Ett barn som drar sig undan beröring kan bero på olika orsaker, till exempel att barnet inte är van vid att få beröring hemma eller att det har tidigare negativa erfarenheter av beröring (Sanner, 2002). Barn med taktilt försvar är överkänsliga för beröring och vill inte vara med på lekar där närkontakt krävs. Problem kan uppkomma i sociala relationer, då barnets reaktion blir negativ vid beröring. Dessa barn behöver tränas i att bli berörda, eftersom alla barn har ett behov av kroppskontakt. Lekarna bör vara utformade på så sätt att barnet själv kan välja graden av beröring (Ellneby, 1994).

Jelveùs (1998) skriver en del om det "icke taktila" samhället, med detta menar hon att vi oftast har väldigt liten erfarenhet av att bli berörda av våra medmänniskor. Många människor runt omkring oss hyser en misstro mot beröring. För människor som lever i ett "icke taktilt" samhälle kan det vara väldigt obehagligt om någon okänd tar i personen eller om någon av misstag råkar röra vid dem. I det samhälle som vi lever i idag är vi mycket medvetna om att barn och barns kroppar missbrukas i olika syften. Därför kan det låta suspekt för en oinformerad förälder med aktiviteter som har med beröring att göra till exempel massage i förskolan och skola. Jelveùs menar också att man bör använda sig av massage/beröring i förskola och skola för att förebygga missbruk av beröring. Hon anser att man måste få barn och föräldrar att inse att beröring är livsviktigt och att det ska ingå som ett naturligt inslag i verksamheten.

Om man inte är van vid att använda sig av beröring som en taktil kommunikation, kan denna form av beröring tolkas fel. Det finns de som tar det som för stor intimitet och som sexuellt närmande, osäkerhet skapas och många ställer sig undrande till hur de ska våga beröra barnen

utan att det ska missuppfattas. Fast att det finns en rädsla för att beröring kan tolkas fel, är det viktigt att vi trots detta inte låter bli utan uppmuntrar till beröringslekar och spontan kontakt. Vi måste ge barnen tillfälle till beröring, gärna med hjälp av lek så att de både kan ge och få beröring (Ellneby, 1994).

2.1.4 Effekter av beröring

Några av barnets viktigaste behov är att få känna närhet, kontakt och trygghet. Grunden för vårt mänskliga behov är att bli vidrörd och att få lov att beröra andra. Man växer inte ifrån behovet av kroppskontakt, men ofta är det så att ju äldre barnet är desto mindre blir behovet tillfredställt. Ellneby (1999) skriver att om vi jämför oss med andra länder i världen är vi i Sverige dåliga på att beröra varandra, detta kan bero på en gammal fördom om att barn inte blir självständiga om de sitter i knäet och blir omhuldade. Hon menar att istället är det tvärtom, barn som får mycket beröring och närhet under sin uppväxttid blir mer självständiga. Beröringsupplevelser påverkar vårt nervsystem på ett positivt sätt, det får igång vår inlärningsprocess. Hjärnan påverkas av beröringen och höjer vår förmåga att bearbeta sinnesintryck (Ellneby, 1999).

Enligt Ellneby (1999) är massagevila något som på förskolorna bör återkomma varje dag. Barnet ska själv avgöra om det vill ha någon massage eller inte. På avdelningar som man har använt sig av massage har resultatet varit att barnen upplevts som lugnare och konflikterna blivit mindre, även koncentrationen höjs vilket är positivt för inlärningsförmågan (Ellneby, 1999). Personalen känner att relationen med barnen djupnar och att många av de inåtvända barnen anförtror sig till dem (Jelvéus 1998).

Ett hormon vid namn oxytocin utsöndras vid beröring, det är ett så kallat lugn och ro hormon (Ellneby, 2003). Ellneby (1999) nämner resultatet av en forskningsstudie gjord av Kerstin Uvnäs Moberg om hormonet oxytocin visade att barnen som fått massage under de sex månader som studien pågick mådde avsevärt bättre och hade större tillit till vuxna. Kontakt med andra barn knöts lättare och de som fått massage ville gärna ge massage till andra barn. De barn som hade ett utåtagerande sätt fick mest effekt av massage "behandlingen". Personal och föräldrar kunde konstatera efter tre månader att barnens beteende var förändrat åt det positiva hållet, barnen var lugnare och mindre aggressiva (Ellneby, 1999).

Beröring/massage har en dokumenterad god effekt på inläring (Sanner, 2002). Beröring och inläring går hand i hand, därför är det lättare för barnen och lära sig och ta sig till en saga eller en ramsa om huden stimuleras samtidigt (Jelvéus 1998). Kombinerat beröringssinnet med de andra sinnen aktiveras mycket mer av hjärnan och på så sätt bygger den upp mer komplexa nätverk av nerver och utnyttjar mer inlärningspotential. Om barn klappas vänligt på axeln medan de läser, förbinder hjärnan den uppmuntrande beröringen med läsningen och hjälper till att förmedla positiva erfarenheter (Hannaford, 1995). Även Björkvist (2000) menar att beröring för med sig mycket på vägen mot bättre inläring, barnen blir lugnare och gruppen stärks. Hon anser att vi måste sträva efter att barnen ska bli tryggare med sig själva, särskilt idag då många barn kommer ifrån otrygga hemförhållanden.

2.1.5 Samspelets betydelse för barns utveckling

Under förskoletiden är barnets behov av kroppskontakt med vuxna betydelsefullt. De behöver känna att det finns trygga vuxna runt dem när de hamnar i situationer som är otrygga. För att återskapa balansen i barnets känsloliv krävs trygg beröring (Ellneby, 1994). Det är viktigt att barn får känna sig uppskattade och sedda för just den individen barnet är (Pramling Samuelsson, Sheridan 1999). För barnet betyder samspel mellan andra människor stor roll för deras utveckling och lärande. Socialt samspel bör präglas av omsorg, känslor, upplevelser, lek och skapande verksamhet som även ingår i vårt samhälles normer och värderingar (Fragerli, Lillemyr, Söbstad 2001).

Alla barn föds som olika individer och det är föräldrarnas uppgift att upptäcka och möta det speciella och unika barn de har fått. Därför är det en viktig uppgift för pedagogerna i förskolan att utveckla och ta tillvara varje barns kompetenser och resurser. För att barnet skall utveckla sin kompetens är barnet beroende av samspel (Brodin, 2000). I samspel tar barn till sig sätt att tänka, tala eller utföra fysiska handlingar som de blir delaktiga i. Den som skall lära sig behöver stöd och handledning från en mer kunnig person, för att senare själv kunna göra det. Det är viktigt att forma en lärande miljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten för att kunna utveckla en positiv miljö till det egna lärandet (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson 2000).

Ellneby (1999) skriver att barn har ett behov av att beröra och beröras. Upplevelsen ett barn får av beröring innebär inte bara lugn och trygghet, utan stärker även förmågan att lära sig nya

saker, det vill säga hjärnans förmåga att bearbeta sinnesintryck förstärks genom beröring. Ellneby säger att barn som lär sig tycka om och känna igen positiv beröring har lättare att säga ifrån om beröringen är oönskad. Hon förklarar att ju mer närhet och beröring ett barn får under sin uppväxt, desto självständigare blir barnet. Sanner (2002) skriver att när man blir berörd, har någon också mött mig, man har blivit sedd och accepterad.

2.1.6 Utländsk forskning

Sedan 1992 har det forskats på Touch Research Institute, Miami, Florida, på olika metoder och studier om beröring. 59 projekt har genomförts och hälften av dem är publicerade. Olika former av testprotokoll och VAS-skalar används, och dessutom även saliv och urintest för att mäta cortisol, stresshormonet. Det framkommer i deras presentation att de är de enda centret i världen som studerar beröring och dess tillämplighet i forskning och medicin. Forskningen har visat att denna terapiform har många goda effekter på människans välbefinnande. Effekter som påvisats är att vid beröring sker en förbättring av sömnvanor, minskad trötthet, viktökning hos prematura barn, bättre andning, minskning av depressiva symptom, minskning av stresshormon, minskad smärta och förändrat immunförsvar i positiv riktning hos barn och vuxna med olika medicinska tillstånd. Resultaten är gjorda under relativt kort tid (Birkestad, 1998).

2.1.7 Svensk forskning

Forskning visar att tryck, massage och värme stimulerar nervbanor och detta kan ge en rad olika effekter. Massage kan förbättra immunförsvaret och öka nivåerna av mördarceller. Vid massage, beröring eller värme bildas hormonet oxytocin. Detta hormon verkar ha en långtidseffekt som gör att en kraftigare och mer långvarig lugn-effekt vid upprepad beröring uppstår (Lundeberg, 1998)

Forskning på råttor har pågått i Sverige i många år då det gäller beröring och dess effekter. Resultat av denna forskning visar att beröringen påverkar utsöndringen av oxytocin. En ökad utsöndring av detta ämne som kallas lugn och ro hormonet tros vara en del av förklaringen bakom det välbefinnande de flesta människor upplever vid massage och beröring (Uvnäs-Moberg, 1998).

Massage har länge betraktas som ett behagligt nöje, snarare än en behandling med långtidseffekt. Beröring hör till människan mest basala behov. Experiment som gjorts har visat att barn och djurungar dör eller utvecklas dåligt om de inte får taktil kontakt med andra individer. I Frankrike finns hela avdelningar som sysslar med massage eller beröringsterapi. I Sverige räknas denna terapi som lyx och vi får betala den själv. Beröringen har försvunnit ur vår kultur, vi glömmer att beröra varandra (Uvnäs-Moberg , 1998).

2.2 Pedagogen

2.2.1 Pedagogens roll

Pedagogiskt arbete innebär att man ska aktivt arbeta med en process som gör det möjligt att föra barnens lärande i riktning mot förutbestämda mål och syften. Vill vi åstadkomma en förändring i barns attityd till sin omvärld måste barn bli medvetna om att det finns olika sätt att tänka och känna (Pramling Samuelsson, Sheridan 1999). Den som arbetar med förskolebarn bör vara insatt i betydelsen av den taktila kommunikationen och hur den ska kunna förmedlas i verksamheten på ett pedagogiskt sätt.

Ylva Ellneby som arbetar både som förskollärare, specialpedagog och är författare uttrycker sig på följande sätt:

Beröring är inte bara vägen till känslomässig kontakt. Den taktila kommunikationen är också relaterad till inläring (Ellneby, 1994, s.9).

Att stimulera barnets motorik och perception utan kunskap om samspelet mellan de tidigast utvecklade sinnen kan vara som att bygga ett hus utan grund (Ellneby, 1994, s.9).

Pramling Samuelsson (2003) skriver att pedagogen har en ”teori” för sitt arbete med barn som kan vara grundad på barndomsupplevelser, erfarenheter från utbildning och nyare forskning, studiedagar och från praktisk verksamhet med barn. Denna teori kan vara mer eller mindre medveten, eller mer eller mindre uttalad, men den har alltid betydelse för vad pedagogen ser hos barnet och hur denne agerar. Det är viktigt att förstå barnets personliga utveckling och erfarenheter och analysera hur villkor, sammanhang, andra barn och vuxna bidrar till barnets agerande (Johansson, Pramling Samuelsson, 2003).

Kihlbom (2004) vill framhålla vikten av utbildning för att förstå och bedöma om ett barn är nedstämt, tryggt eller får tillräckligt med kroppskontakt. Kihlblom menar att i utbildningen till förskollärare bör utvecklingspsykologi få ett större utrymme, eftersom det här finns kunskap att hämta då det ställs stora krav på en person som står personen nära, inte minst när det gäller den vuxnes egna känslor och hur dessa kommer till uttryck inför barnet. Abrahamsen (1999) uttrycker också att det är mycket viktigt att det inom utbildningen ges psykologisk kunskap om barnens tidiga utveckling samt kunskap om spädbarnsforskning. Även om utbildning är en förutsättning för arbete med förskolans yngsta barn så är det inte tillräckligt om det inte förenas med en känsla för barnet.

En av förskollärarnas stora utmaning är att träna sitt eget seende för att kunna vara en bra pedagog för varje barn. Det krävs mer än att till exempel observera varje barn, ser inte förskolläraren barnen på det djupa känslomässiga planet hur skall de då veta vad de behöver? (Jonstoj, 2000).

Pedagogen måste ha förmåga att känna empati, empati handlar inte bara om att lära sig en metod, ett bestämt uppträdande eller bestämda empatiska standardformuleringar. Det handlar om att utveckla sina attityder, sin egen förståelse och sin förmåga att förhålla sig till barnet, detta för att nå ökad självinsikt, bättre bemästrande av tillvaron och även utveckla sitt förhållningssätt, sin lyhördhet och sin kreativitet. Det är genom förståelse av barnets känslor, beteende och reaktioner som vi kan finna de åtgärder som behövs (Kinge, 2000). Det är viktigt att se varje barns förutsättningar och för pedagoger kan det vara en stor utmaning att locka ett blygt och försiktigt barn att våga utforska sin omvärld (Pramling Samuelsson, Sheridan 1999).

2.2.2 Vad säger Lpfö 98?

I förskolans läroplan kan man inte hitta något som direkt säger att förskolans personal skall arbeta med beröring, dock kan man finna en hel del som handlar om barnens trygghet, omsorg och utveckling. I Lpfö 98 kan vi läsa att ett av förskolans uppdrag är att vi ska skapa en process mot ett livslångt lärande, verksamheten bör vara trygg, rolig och lärorik för alla barn som finns inom den. I förskolan skall en god pedagogik erbjudas där fostran, omsorg och lärande bildar en gemensam bild. En trygg miljö är viktigt för barnen och därför ska det

erbjudas av förskolan, samtidigt som den ska utmana och locka till aktivitet och lek. Leken är oerhört betydelsefull för barnets utveckling och lärande och bör medvetet användas som ett verktyg i förskolan. I leken stimuleras många olika sinnen, barnet har möjligheter att i leken arbeta med känslor, upplevelser och erfarenheter. Uttryck för barnets sätt att tolka omvärlden kommer till ytan (Lpfö 98).

I förskolan skall man utgå från varje barns förutsättningar och behov, barn ska alltid få det stöd som det anses att just det barnet behöver. Vidare så skall förskolan enligt Lpfö 98 arbeta för att varje barn ska utveckla sin identitet, sin självkänsla och tillit till den egna förmågan. Verksamheten skall sträva efter att barnet utvecklar sin medkänsla och sin förmåga att kunna leva sig in i andra människors situation, barnen ska även få lära sig att känna öppenhet och respekt för andra människor. Personalens omsorg om individen ska syfta till att utveckla barnens empati och omtanke om andra.

Ett av målen som förskolan ska sträva efter är att barnet:

”Utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelsen för vikten att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande” (Lpfö 98, s. 13)

3. Empirisk del

I detta avsnitt presenterar vi vår problemprecisering. Vidare redogör vi för våra teoretiska utgångspunkter, därefter beskriver vi vår pilotundersökning och vårt urval av undersökningsgrupp. Vi förklarar dessutom vår datainsamlingsmetod och hur vi bearbetat vårt insamlade material, slutligen så ger vi vår metodkritik.

3.1 Problemprecisering

Frågeställningen som ligger till grund för undersökningen.

- Vilken påverkan har beröring/taktil stimulering på barnet, sett utifrån pedagogens perspektiv?

3.2 Teoretiska utgångspunkter

Vi har blivit inspirerade av det sociokulturella perspektivet som baserar sig på kommunikation mellan olika individer, detta ger nya kunskaper och färdigheter, vilket innebär att det är den omgivande miljön som påverkar hur tänkandet utvecklas. Taktil kommunikation används bland annat i arbetet med förskolebarn och pedagogen är en del av omgivningen och påverkar därför barnet.

Det är genom att höra vad andra talar om och hur dem föreställer sig världen, som barnet blir medvetet om vad som är intressant och värdefullt att urskilja ur den mängd iakttagelser som man skulle kunna göra i varje situation (Säljö 2000, s37)

3.3 Metodbeskrivning

3.3.1 Urval

Vi valde att intervjua åtta stycken förskollärare, eftersom de enligt Lpfö 98 är ansvariga för förskolans verksamhet och de ska arbeta för en trygg och lärorik miljö. Vi genomförde undersökningen på åtta förskolor som profilerar sig med att målinriktat arbeta med beröring/taktil stimulering. Förskolelärarna arbetar med barn 0-5 år.

3.3.2 Pilotstudie

Innan vi skulle göra våra intervjuer, gjordes det en pilotstudie med en förskollärare. Vi valde att göra det för att ta reda på om våra frågor höll måttet och så att pedagogerna skulle uppfatta dem rätt och förstå dem. Patel och Davidsson (2004) skriver att pilotstudien ska motsvara undersökningen eller en del av den men kan genomföras i en liten skala. Därmed är det möjligt att utvärdera om frågorna fungerade för dem individerna de är avsedda för. Vi fick tillfälle och se om det eventuellt behövdes följdfrågor för att få tydligare och öppnare svar. Pilotstudien visade sig att pedagogen inte hade några problem med att förstå eller svara på våra frågor.

3.3.3 Genomförande

Alla vi skulle intervjua kontaktades först via telefon då tid och plats bestämdes. Varje intervju (se bilaga 1) skedde i ett avskilt rum på den intervjuades arbetsplats. Vid intervjuerna använde vi oss av en bandspelare, fördelen med att spela in intervjuer på band är enligt Patel och Davidsson (2004) att man får med exakt det som den intervjuade sagt. Ejvegård (1996) hävdar att det är praktiskt att använda sig av bandspelare, eftersom man i lugn och ro efteråt kan skriva ner hela intervjun, det är då möjligt att sålla bort det material som man inte anser vara användbart i undersökningen. Ejvegård säger vidare att frågorna i en intervju kan vara mer eller mindre strukturerade, med strukturerad intervju menas att frågorna redan är utvalda och bestämda, samt att alla som intervjuas besvarar samma frågor. Våra intervjuer innehöll strukturerade frågor med hög standardisering. Patel och Davidsson (2004) menar att frågor med hög standardisering gör det lättare att kunna jämföra resultaten mellan olika intervjuer. Eftersom vi ville jämföra svaren mellan de olika förskollärarna var denna form lämplig i vår undersökning. Vi beräknade att intervjuerna skulle ta ungefär 20 minuter.

3.3.4 Databearbetningsmetod

När vi utfört alla intervjuerna satte vi oss ner och lyssna genom dem var och en till att börja med. Vi skrev ner allt och transkriberade därefter materialet. Vi utvärderade sedan intervjuerna för att se likheter och skillnader mellan dem, för att underlätta arbetet använde vi oss av överstrykningspennor för att tydliggöra likheter och skillnader. Här efter analyserade vi varje enskild fråga för sig och sammanställde svaren (Carlström & Hagman, 1995).

3.3.5 Metodkritik

Vår undersökning om hur pedagoger upplever effekterna av beröring/taktil stimulering på barnen i förskolan kunde säkert ha genomförts på olika sätt. Vi valde att göra intervjuer och vi tycker att det fungerat bra i vår undersökning. Det finns många andra tillvägagångssätt men vi anser att det inte behövdes för vår undersökning. I resultatdelen valde vi att redogöra för intervjuerna i punktform och benämner de olika intervjuade pedagogerna med bokstäver för att lättare kunna utläsa vad var och en ansåg. Detta gjordes för att underlätta för läsaren. Vi kunde ha redogjort för varje enskild intervju men ansåg att det var för upprepande eftersom svaren var relativt lika.

4. RESULTATBESKRIVNING

Vi börjar med att beskriva intervjugruppen. Därefter har vi sammanställt intervjusvaren. Vi har valt att dela upp svaren för varje fråga, till sist gör vi en tolkning av resultatet.

4.1 Bakgrund

Vi har besökt åtta olika förskolor inom samma kommun, som profilerar sig med att målinriktat arbeta med beröring/taktil stimulering. Undersökningsgruppen har bestått av enbart kvinnor, samtliga var utbildade förskollärare. Alla de intervjuade hade olika lång tids erfarenhet av sitt yrke. I resultatbeskrivningen har vi valt att kalla förskolelärarna för *A, B, C, D, E, F, G* och *H*. *Förskollärare A*, arbetar på en avdelning för barn mellan 4-5 år. Hon har arbetat i fyra år. *Förskollärare B*, arbetar med barn som är mellan 1-3 år. Hon har arbetat tre år. *Förskollärare C*, arbetar med barn som är 4-5 år. Hon har varit verksam i tjugofem år. *Förskollärare D*, arbetar på en avdelning för barn 1-3 år. Hon har arbetat i sju år. *Förskollärare E*, arbetar med barn 4-5 år. Hon har arbetat i sex år. *Förskollärare F*, arbetar med barn 1-3år. Hon har arbetet i nio år. *Förskollärare G* arbetar med barn 1-5 år. Hon har arbetat i tolv år. *Förskollärare H* hon arbetar med barn 4-5 år och har arbetat i åtta år.

4.2 Pedagogens uppfattning om vad beröring är för dem

Första frågan vi ställde till förskollärarna var: Vad är beröring för dig som pedagog? *Förskollärare A och C* svarade att det är massage och beröring i största allmänhet. *Förskollärare E* säger att för henne är det fråga om kroppsuppfattning, kramas, ta i någon och massage. *Förskollärare B, D* och *F* hade ungefär samma uppfattning om beröring. För dem var det att ha barnet i knäet, ta på dem, kramas och allmänt beröra barnen. *Förskollärare G* svarade att det handlade om pedagoger och barn som ger varandra beröring, med hjälp av fingrar och massagebollar på varandras ryggar, armar och ben. *Förskollärare H* säger att det är lugnet, närheten till en annan människa och kroppskontakt.

4.3 Arbetssätt med beröring på förskolan

Andra frågan som ställdes var: Hur arbetar ni med beröring/taktil stimulering på er förskola?

Alla förskollärarna var helt överens om att all beröring och massage skall ske frivilligt och på barnens villkor. *Förskollärare E* tycker även att det är viktigt att få föräldrarnas tillstånd. *Förskollärare F* betonade att det är viktigt att barnen som inte vill får lov att vara med och titta på, ”den kompetenta åskådaren”. *Förskollärare A* berättade att de använde sig av både kompismassage och massage som pedagogerna gav barnen. När pedagogerna gav barnen massage skedde detta i ett enskilt rum, det var endast en vuxen och ett barn åt gången. Även andra former av beröring/massage kunde förekomma, till exempel vid samling då dem sjöng imse vimse spindel och då barnen gjorde rörelserna på varandras ryggar. *Förskollärare C* sa att dem arbetade med massage i samband med vilostunden efter maten. Här använde dem sig av massageolja, det var endast dem vuxna som gav massage. *Förskollärare E* och *H* använde sig av beröring/taktil stimulering två gånger i veckan, båda brukade efter maten ha massage istället för att läsa en saga, detta är tänkt som avslappning. Barnen får ligga på golvet och de vuxna går runt och ger massage med hjälp av fingrarna. Andra gånger hade dem bägge två massagesagor och då var det barnen som gav varandra massage. *Förskollärare B* och *D* arbetar mycket med kroppskontakt, vilket innebär att vara barnen nära. *Förskollärare F* använder sig ibland av en massageboll, denna användes enbart när barnen själv ville. Hon säger att det är viktigt att träna barnen att våga bli berörd och att beröra andra barn och vuxna. *Förskollärare G* hade beröring/taktil stimulering inplanerat varje dag och använde sig av olika metoder. Man använde sig av massagesagor, dessa utfördes ibland av pedagog/barn och barn/barn. Ibland plockades massagebollen fram, denna rullades över barnens ryggar, ben och armar. Vid vissa tillfällen använde dem sig av musik i samband med beröring, pedagogerna satt då bredvid barnet en stund och arbetade med fingrarna. Hon betonade även att barnen i leken använder sig av beröring/taktil stimulering i form av klappar, kramar och bli kliad på ryggen.

4.4 Effekter av beröring

Fråga nummer tre som ställdes var: Vilken effekt har beröring/taktil stimulering på barnen anser du? Alla förskollärarna var helt överens om att beröring/taktil stimulering har en lugnande effekt på barnen och gruppen, samt att beröring skapar trygghet. Både *Förskollärare A* och *E* nämnde ett citat som löd: ”Den man masserar slår man inte!” *Förskollärare B* sa att barnen känner att vi bryr oss om dem samt tycker om dem. *Förskollärare C* ansåg att speciellt på oroliga barn märks det mycket om dem får massage eller inte, barnen går ner i varv och lär sig slappna av. *Förskollärare D* tyckte att barn som är ovana vid beröring/taktil stimulering är

mer stressade. De barn som får beröring lyssnar mer och lär sig att respektera närhet. *Förskollärare E, F och G* menade att barnen får bättre kroppsuppfattning och lär sig om jaget, samarbetsförmågan ökar och man är mer kompis med den/dem man masserar. *Förskollärare G och H* ansåg att barnen tar mer hänsyn till varandra och konflikterna minskar. *Förskollärare G* tyckte även att en viktig effekt av massage/beröring gör att barnet blir sett, hörd, berörd och bekräftad.

4.5 Pedagogernas upplevelser av effekterna

Fråga nummer fyra som ställdes var: Vilka effekter har ni sett av att barnen på er förskola påverkats av beröring/taktil stimulering? *Förskollärare A* berättade att de endast hade hunnit se de effekter som sker i samband med massagen eftersom de inte hållit på så länge med detta. På lång sikt hoppas dem att det ska visa sig att gruppen blir mer harmonisk och att konflikterna ska minska, annars upplevde hon att barnen direkt efter massagen var lugnare och att de verkade tycka om det. *Förskollärare B, D och F* hade samma upplevelser av effekterna vid beröring/taktil stimulering. Alla arbetade på småbarnsavdelningar. När barnen var nyinskrivna var många av dessa både blyga och osäkra på personal och miljö, men pedagogerna upplevde att de genom daglig kroppskontakt skapade trygghet för barnen. Efter ett tag upplevde personalen att barnen blev vana vid beröring/taktil stimulering och gärna själva kramade andra barn. *Förskollärare C* menade att barnen visar att de mår bra av beröring och tycker om närheten, hon känner att barnen går ner i varv i samband med beröringen/taktil stimulering och en stund efter.

Förskollärare E känner att massage upplevs positivt av barnen. De blir mer medvetna om sin egen kropp, till exempel att de lär sig känna var kroppen börjar och slutar, men även var det känns behagligt/obehagligt att få massage. På sikt tycker hon att samarbetet mellan barnen har ökat, som förklaring menar hon att de blivit vana vid att jobba två och två vid massagesagorna, där pedagogerna bestämt vem som skall massera vem. Detta har de sedan kunnat använda sig av när barnen arbetat med andra saker, barnens behov av att arbeta med en bestämd kamrat försvinner ju längre in på terminen man kommer.

Förskollärare G upplever att man får igång alla sinnen hos barnen, det händer saker både i kroppen och knoppen. Genom massagen anser hon att de lever upp till att varje barn blir sett och berört. Barn bråkar fast de masserar varandra, det är naturligt att dem gör det, men barnen visar större empati för varandra. Det tar lång tid att se detta. Genom att ha observerat barnen under lekar har de sett att konflikterna minskat och barn med låg självkänsla har blivit

starkare. *Förskollärare H* anser att man kan känna det på klimatet i gruppen, barnen är direkt efter massagen tystare och lugnare. Den verkliga effekten av massagen ser man inte förrän en bit in på terminen, då upplever de att barnen blir mer harmoniska och att konflikterna blivit mindre. Barnen tycker att det är skönt och mysigt och frågar efter massage, hon anser att detta är ett sätt att få barnen känna sig bekräftade.

4.6 Tolkning av intervjuerna

4.6.1 En trygg miljö

Enligt Lpfö 98 ska verksamheten sträva efter att barnen ska utveckla sin medkänsla och sin förmåga att kunna leva sig in i andra människors situation. En trygg miljö är viktig för barnen, den kan man skapa på olika sätt i sin verksamhet. Förskollärarna som vi har intervjuat har valt att lägga fokus på beröring/taktil stimulering. Målen i Lpfö 98 när förskolelärarna när de arbetar med närhet och kroppskontakt som det framkommer i intervjuerna att samtliga gör.

4.6.2 Beröring på olika nivåer

Pramling Samuelsson (2003) skriver att pedagogen har en teori för sitt arbete med barn som kan vara grundad på olika former av erfarenhet, detta är en teori som kan vara mer eller mindre medveten, eller mer eller mindre uttalad. Förskollärarna i vår undersökning har som vi uppfattar det lagt beröring på olika nivåer med utgångspunkt av barnets ålder, detta kan ha skett medvetet eller omedvetet, det vill säga vi såg en skillnad i arbetet mellan de yngre och de äldre barnen. De förskollärare som arbetar med de yngre barnen 1-3år tänker beröring/taktil stimulering på ett annat stadié än de som arbetar med barn i åldern 4-5år. De som arbetade med de yngre barnen 1-3år så var det närheten i den dagliga kontakten med barnen som var i fokus, det vill säga kramas och sitta i knäet. Sanner (2002) skriver att vi mår bättre i kropp och själ när vi får beröring. Ellneby (1994) säger att taktil kommunikation sker bäst där önskan om kontakt är lika stor ifrån båda parter. När det gäller pedagogerna som arbetar med 4-5åringarna uppfattar vi att de arbetar med beröring/taktil stimulering på två sätt. Det ena är genom närhet och kroppskontakt i den dagliga kontakten och det andra är mer inplanerat i verksamheten i form av massage, både mellan barn/barn och pedagog/barn. Detta stöder Ellneby (1994), hon anser att vi måste ge barnen tillfälle till beröring och då gärna med hjälp av lek så att de både kan ge och få beröring.

4.6.3 Beröring skall ske frivilligt

Något som genomsyrar alla intervjuerna är att all beröring skall ske frivilligt, detta är något som även Ellneby (1999) tar upp. En av förskollärarna betonade vikten av föräldrarnas tillstånd av att använda sig av beröring, detta belyser Jelveús (1998) när hon skriver om vårt nutida samhälle, hon anser att föräldrar bör vara informerade om att beröring är livsviktigt och att det ska ingå som ett naturligt inslag i förskolan.

4.6.4 Effekter av beröring

Björkqvist (2000) och Ellneby (1999) menar att beröring för med sig mycket, barnen blir lugnare, gruppen stärks och konflikterna minskar. Jelveús (1998) anser att relationen mellan personal och barn djupnar, dessa effekter har de intervjuade förskollärarna också upplevt på olika sätt i sitt arbete med beröring. En gemensam effekt var att de kunde se att barnen blev lugnare, det vill säga gick ner i varv. För övrigt upplevdes effekterna på barnen olika, några tyckte i ett kortare perspektiv att effekten var att barnen blev bekräftade och sedda, detta stöds av både Lpfö 98, Ellneby (1999) och Sanner (2002). Några upplevde att man såg effekten på lång sikt, de tyckte att man kunde se att barnen blev mer harmoniska, koncentrationen ökade, samarbetsförmågan förbättrades och konflikterna minskade.

4.7 Slutsats av intervjuerna

Vi har kommit fram till att dem vi intervjuat tyckte att det var viktigt att barnen blir berörda och att det enligt dem var beröring/taktil stimulering en vinst för barnen, det vill säga barnen upplevdes tryggare, lugnare och mer harmoniska om beröring/taktil stimulering användes. De ansåg att det var ett måste, att komma ihåg, att all beröring ska vara frivillig och inte påtvingas. Det har visat sig av förskollärarnas svar att samarbetet har ökat och att konflikterna har minskat. Beröring/taktil stimulering är ett sätt att få barnen känna sig, sedda, bekräftade och hörda. Med de yngre barnen var det närheten i den dagliga kontakten som var i fokus medan för de äldre barnen fanns det även inplanerade stunder med olika former av beröring/massage utöver den dagliga kontakten.

5. DISKUSSION

Som blivande lärare har vi blivit uppmärksammade på att beröring/taktil stimulering är oerhört viktigt för barnen. Lpfö 98 förespråkar att förskolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling och vi kände att beröring/taktil stimulering kunde vara något som kunde bidra till att barnen skulle kunna utvecklas till harmoniska, sociala och trygga människor. Vi ville ta reda på om effekterna av beröring/taktil stimulering i förskolan stämde överens med våra förhoppningar om att få en mer harmonisk, trygg och social miljö. Vi ville också fördjupa våra kunskaper om beröringens betydelse för människan och dess utveckling, det vill säga att ta till oss kunskap om vilka reaktioner som sker i kroppen när vi tar till oss beröring/taktil beröring.

Vår undersökning visar att förskollärarna är positiva till beröring/taktil stimulering och de upplevde att beröring/taktil stimulering hade effekt på barnen. Förskollärarnas inställning till beröring/taktil stimulering speglades i deras beskrivningar om vad beröring/taktil stimulering var för dem som pedagoger. Där använde de sig av ord som närhet, kroppskontakt, massage, kramas och beröring i allmänhet. Ellneby (1999) skriver att för barn är trygghet, närhet och kontakt viktig, de har ett behov av att beröra och beröras. Sanner (2002) stärker detta med att säga att vi har i alla tider vetat att beröring innebär något positivt. Hon menar att även om man inte har känt till hur systemet för nerver och hormoner fungerat och påverkat oss, så har vi genom olika tekniker och bearbetning av huden mått bättre i både kropp och själ, till exempel genom massage. Vi anser därför att det är viktigt att komma ihåg att beröring/taktil stimulering i olika former är nödvändigt i barnens värld och förespråkar därför olika beröringsupplevelser i verksamheten. Detta stöds även av Lpfö 98 som säger att barnen ska få prova på olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar i förskolan. Föräldrar och barn behöver också få veta vad beröring har för syfte i verksamheten. Jelveüs (1998) menar att beröring och inläring går hand i hand, därför är det lättare för barnen att lära sig och ta sig till en saga eller en ramsa om huden stimuleras samtidigt. Även Björkqvist (2000) och Ellneby (1999) hävdar att beröring för med sig mycket på vägen mot bättre inläring. Barnen blir lugnare och gruppen stärks.

Något som kom fram tydligt i vår undersökning var att det var viktigt att all beröring skulle

vara frivilligt och någon ansåg att man även behövde tillstånd av föräldrarna. Jelveùs (1998) skriver att det kan låta suspekt för en oinformerad förälder med aktiviteter som har med beröring att göra till exempel massage i förskolan och skola. Sanner (2002) menar att vissa barn är känsliga för beröring och behöver tid att vänja sig. Man måste vara väldigt försiktig och uppmärksam på barnets reaktion. Drar barnet sig undan eller blir arg, måste man sluta genast och göra något annat tillsammans med barnet.

Vi har genom pedagogerna vid intervju tillfällena fått ta del av hur de uppfattar vilken effekt beröring/taktil beröring har på barnen. De har bidragit med sina erfarenheter vilket vi anser har hög betydelse eftersom det är verklighetsanknutet och visar pedagogens erfarenhet ute i verksamheten. Pedagogerna har upplevt att barnen uppskattar beröring/taktil stimulering, men att det finns barn som inte vill delta. Enligt Ellneby, (1994) behöver dessa barn tränas i att bli berörda, eftersom alla barn har ett behov av kroppskontakt. Lekarna bör vara utformade på det viset att barnet själv kan välja graden av beröring/taktil stimulering. Erfarenheterna som pedagogerna har pekar på att beröring/taktil stimulering har positiva effekter. Beröring/taktil stimulering anses både lugnande och avslappnande, koncentrationen höjs och konflikterna minskar, barnen upplevs mer harmoniska och trygga. Beröring/taktil stimulering är för pedagogerna ett sätt att se varje barn och få vart barn att känna sig bekräftad. Sanner (2002) skriver att när man blir berörd, har någon också mött mig, man har blivit sedd och accepterad. Effekterna går hand i hand med Lpfö 98 som menar att en trygg miljö är viktigt för barnen och därför ska det erbjudas av förskolan. Vidare skall förskolan enligt Lpfö 98 arbeta för att varje barn ska utveckla sin identitet, sin självkänsla och tillit till den egna förmågan. Barnen ska även få lära sig att känna öppenhet och respekt för andra människor. Personalens omsorg om individen ska syfta till att utveckla barnens empati och omtanke om andra. De pedagoger som arbetade med de mindre barnen menade att daglig kontakt och närhet skapade trygghet för barnen, om detta skriver Jelveùs (1998), hon nämner att om man använder sig av beröring under en längre tid så känner personalen att relationen med barnen djupnar och att många av de inåtvända barnen anförtror sig till dem.

5.1 Fortsatt forskning

Vårt fördjupningsarbete går att utveckla genom att undersökningsgruppen utökas. Alla intervjuer har genomförts inom samma kommun, om vi även sökt oss till andra kommuner hade undersökningen fått större stöd. Vi hade också haft en möjlighet och se vår undersökning ur både ett manligt och ett kvinnligt perspektiv vilket kunde ha varit intressant.

6. SAMMANFATTNING

Vi valde att skriva om beröring/taktil stimulering för att skaffa oss mer kunskap inom området. Samt ta reda på om pedagogerna upplevde att barnen påverkades av beröring/taktil stimulering. Vi utgick från följande fråga: Vilken påverkan har beröring/taktil stimulering på barnet, sett utifrån pedagogens perspektiv?

Beröring/taktil stimulering är väldigt viktigt för barnets utveckling. Under förskoletiden är barnets behov av kroppskontakt med vuxna betydelsefullt. De behöver känna att det finns trygga vuxna runt dem när de hamnar i situationer som är otrygga. För att återskapa balansen i barnets känsloliv krävs trygg beröring. I Lpfö 98 står det att läsa vilka mål och riktlinjer verksamheten bör ha, men inget om hur pedagogens tillvägagångssätt skall bedrivas. Hur målen uppnås är upp till pedagogen att avgöra. Detta ställer stora krav på professionalitet.

I den empiriska delen undersökte vi om förskollärarna upplevde att beröring/taktil stimulering hade någon påverkan på barnen. Vi utförde undersökningen på förskolor som profilerade sig med att målinriktat arbeta med beröring/taktil stimulering, i form av intervjuer. Därmed fick vi veta hur förskollärarna ansåg att barnen påverkades av beröring/taktil stimulering. Resultat av intervjuerna är att alla förskollärare hade olika upplevelser om hur beröring/taktil stimulering påverkade barnen. Förskollärarna hade på en punkt samma uppfattning, barnen upplevdes lugnare. Andra effekter som upplevdes var bland annat i ett längre perspektiv att koncentrationen ökade, samarbetsförmågan förbättrades, konflikterna minskade och i ett kortare perspektiv ansåg förskollärarna att använda sig av beröring/taktil stimulering var ett sätt att barnen blev bekräftade och sedda.

Genom vår undersökning har vi fått kunskap om hur förskollärarna upplever att barnen påverkas av beröring/taktil stimulering. Vi har även fått veta att man arbetar med beröring/taktil stimulering på olika sätt, beroende på barnets ålder. De som arbetade med de yngre barnen 1-3år fokuserade på närheten i den dagliga kontakten, medan de som arbetade med de äldre barnen 4-5år hade sin fokus både på närheten i den dagliga kontakten samt hade inplanerade tillfällen för beröring/massage. Andledningen till att förskolorna valt att arbeta med beröring/taktil stimulering var att barnen skulle bli trygga, harmoniska och för att minska konflikterna barnen i mellan.

REFERENSLISTA

- Abrahamsen, G. (1999). *Det nödvändiga samspelet*. Lund: Studentlitteratur
- Birkestad, G. (1998). *Skola för beröring i vård och omsorg*. Taktila nyheter, nr 8, årgång 4
- Brodin, M. (2000). *Att bli sig själv*. Stockholm: Liber AB.
- Carlström, I & Hagman, L (1995) *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Göteborg : Akademiförlaget AB
- Ejvegård, R. (1993) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Ekengren, K & Hjerpe, B. (1995). *Beröring – Vår viktigaste förnimmelse*. Umeå SHI Läromedel.
- Ellneby, Y. (1994). *Om du inte rör mig så dör jag. Den taktila kommunikationens betydelse för barns utveckling*. Eskilstuna Tuna Tryck AB.
- Ellneby, Y. (1999). *Om barn och stress och vad vi kan göra åt det*. Natur och kultur Bokförlag
- Ellneby, Y. (2003). *Titta vad jag kan*. Natur och kultur Bokförlag
- Fagerli, O. Lillemyr, OF. & Söbstad, F. (2001). *Vad är förskolepedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hannaford, C. (1995). *Lär med hela kroppen*. Scandbook AB Falun
- Jelvéus, L. (1998) *Berör mig! Massage för små och stora barn*. Sveriges Utbildningsradio AB Stockholm
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2003) *Förskolan – barns första skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonstoj, T. (2000) *Barn med rätt att lära*. Kristianstad : Boktryckeri AB.
- Kihlbom, M. (2004). *Vikten av goda relationer*. Förskolans tidsskrift nr 5 (ss.38). (Rapport för skolverket: *Utvecklingspsykologiska aspekter på förskolans verksamhet*.)
- Kinge, E. (2000) *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund : Studentlitteratur
- Larsson, Sällström & Sunesson. (2000). *Taktil Stimulering Massage- En ordlös kommunikation mellan människor*. Skällinge
- Lidbeck, L & Rydin, M. (1991). *Spädbarnsmassag*. Värnamo Fälths Tryckeri AB
- Lundeberg, T. (1998). *TRYCKEN som lugnar och läker*. Hälsa, nr 4

- Normell, M. (2002). *Pedagog i en förändrad tid - grupphandledning och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur
- Patel, R. Och Davidsson, B. (2004) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur
- Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S (1999). *Lärandets grogrund* Lund: Studentlitteratur.
- Sanner, E. (2002). *Massage för barn och ungdomar*. Stockholm Bokförlaget Prisma
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm Bokförlaget Prisma
- Utbildningsdepartementet. (1998). Lpfö-98 *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes förlag.
- Uvnäs-Moberg, K. (1998). *Oxytocin*. Sjukgymnasten, nr 2.
- Williams, P & Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande – En forskningsöversikt*. Kalmar: Lenanders tryckeri AB
- Wooten, S. (1999). *Att beröra kroppen och nå själen* Sala Astarte Bokförlag

Intervjuvfrågor

Bilaga 1

1. Vad är beröring för dig som pedagog?
2. Hur arbetar ni med beröring/taktil stimulering på er förskola?
3. Vilken effekt har beröring/taktil stimulering på barnen anser du?
4. Vilka effekter har ni sett av att barnen på er förskola påverkats av beröring/taktil stimulering?